

ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ГЛОБАЛЬНИМИ РИЗИКАМИ КРАЇН З ТРАНЗИТИВНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Х. В. Гріценко,

аспірант, Інститут світової економіки та міжнародних відносин НАН України

У статті проаналізовано досвід соціально-економічної розбудови Росії, Білорусі та Узбекистану з позиції можливого його використання при управлінні такими фінансовими ризиками України, як соціальний, енергетичний, інноваційний та ін.

In the article experience of socio-economic alteration of Russia, Byelorussia and Uzbekistan is analysed from position of his possible using for the management of Ukraine such financial risks as social, power, innovative et al.

ВСТУП

Ефективна стратегія соціально-економічного розвитку держави у конкурентних умовах глобалізації світової економіки потребує, з однієї сторони, перспективних концептуальних розробок, а з іншої — вдосконалення аналітичного інструментарію міждержавного аналізу.

У більшості випадків інтеграційні амбіції України враховують бажання політиків якнайшвидшого приєднання до світової економічної спільноти, ігноруючи при цьому інституційну та фінансову невідповідність вітчизняної економіки до негативного впливу, який несе в собі глобалізація. На сучасному етапі розвитку особливої уваги слід приділити можливості використання міжнародного досвіду фінансового регулювання ризиків в умовах глобалізації, з подальшою адаптацією його до сучасних українських реалій із врахуванням особливостей менталітету українців.

МЕТА СТАТТІ

Питанню негативного чи позитивного впливу економічної глобалізації у сучасній літературі приділяється достатньо уваги. Однак серед праць вітчизняних науковців найчастіше звертається увага на західний досвід становлення економіки. Беручи до уваги, що більшість країн

з транзитивною економікою — це країни колишнього Радянського Союзу, а отже, за культурними звичками, менталітетом та економічним розвитком вони є ближчими до України, нами запропоновано звернути увагу на можливість використання досвіду регулювання глобальних ризиків на державному рівні країн учасниць СНД.

Таким чином, метою статті є аналіз досвіду регулювання глобальних ризиків країн з транзитивною економікою, з можливістю подальшого використання його при визначенні основних пріоритетів вітчизняної економічної та фінансової політики.

РЕЗУЛЬТАТИ

Глобалізація висуває багатоманітні виклики перед суспільством, тому зосередимо увагу на паливно-енергетичних, екологічних, соціальних та інноваційних ризиках.

Стабільне подорожчання нафти на міжнародних біржах, нестабільність у Східному світі, зростання ціни на газ спонукає уряди країн та науковців шукати шляхи подолання та нейтралізації негативного впливу на економіку паливно-енергетичних криз. Найбільшої актуальності дане питання набуває для країн з транзитивною економікою, які, окрім енергетичних проблем, мають опікува-

тись питаннями розвитку інновацій, екології, соціальної політикою та ін.

В питаннях управління енергетичними, екологічними та інноваційними ризиками, корисним для України вбачається досвід Республіки Білорусь. Зміни умов поставок енергоресурсів, у першу чергу це стосується збільшення ціни на природний газ, у 2007 році на територію Республіки Білорусь спонукали керівництво країни активізувати державну програму енергозбереження. При цьому, слід зазначити, що "у 2001 році був розпочатий спільний проект уряду Білорусії та Всесвітнього економічного банку по модернізації ряду об'єктів шляхом реалізації масштабних заходів з енергоефективності. Всесвітній банк ... надав кредит у сумі 22,6 млн доларів. Економія теплоресурсів на кожному об'єкті складе 20—25 %"[1]. Таким чином, питання енергетичної залежності Білорусії у 2007 році набуло тільки більшої актуальності, але не було новим.

З метою зміцнення економічної та енергетичної незалежності Білорусії, зменшення впливу негативних наслідків глобальної енергетичної кризи, Президентом країни 14 червня 2007 року була підписана Директива № 3 [2], відповідно до якої, державним керівникам всіх рівнів було доручено встановити жорсткий контроль за раціональним використанням паливно-енергетичних ресурсів; забезпечити у 2007—2010 роках повне та надійне постачання енергоресурсів для економіки та населення за економічно обґрунтованими цінами (тарифами), зниження ризиків та уникнення кризових ситуацій в енергозабезпеченні країни; уряду країни та Національній Академії наук Білорусії доручено передбачити зниження енергоємності внутрішнього валового продукту у 2010 році не менше ніж 31%, у 2015 р. на 50%, у 2020 р. на 60%, до рівня 2005 року; забезпечити у 2012 році використання не менше ніж 25% електроенергії вітчизняного виробництва; у 2007—2009 роках провести заміну електронагрівачів на котлоагрегати та водонагрівачі, які мають працювати переважно на місцевих видах палива враховуючи, при цьому, технологічну та економічну доцільність; видання наглядної агітації, учбово-методичних посібників, дитячої пізнавальної літератури, які пропагують економію та дбайливість.

З наведеного вище можна зробити висновок, що питання використання паливно-енергетичних ресурсів власного виробництва є головною задачею керівництва країни, досягнення якої забезпечить сталий розвиток економіки країни, зменшить енергозалежність Республіки Білорусь від країн-постачальників енергоресурсів та збільшить конку-

рентоспроможність білоруських виробників на світових ринках.

Серед існуючих білоруських джерел енергії не абияку увагу приділяють питанню використання торфу, деревинного палива та будівництва у майбутньому власної АЕС. Як зазначає М. М'ясникович: "Торф та деревесне паливо — основні місцеві енергоресурси, які дозволяють виробляти не менше 25% енергії від загального обсягу енергоспоживання країни" [1].

Крім того, А. Дубовик звертає увагу на те, що "планується впровадити енергоефективні процеси виробництва продукції за новими технологіями у всіх галузях економіки, які дозволять суттєво зменшити питому вагу видатків енергоресурсів на випуск одиниці продукції" [3]. Іншими словами, зменшення видатків на виробництво енергоресурсів за рахунок використання енергозберігаючих технологій та обладнання, а також зменшення видатків при видобуванні, переробці, транспортуванні та реалізації продукції паливно-енергетичного комплексу є основною метою керівництва країни.

Разом з тим з різних причин, серед яких необхідно політичний аспект, Республіка Білорусь не входить до списку щорічної оцінки рівня конкурентоспроможності, який публікує Світовий Економічний Форум. У зв'язку з цим нами було проаналізовано динаміку зростання ВВП Республіки Білорусь та динаміку постачання у країну енергоресурсів, які представлені у таблиці 1.

Як видно з наведеної інформації, у Білорусі відбувається зростання ВВП, але при цьому у 2007 році спостерігається тенденція до зменшення імпорту енергоресурсів, що підтверджує ефективність впроваджених програм економії енергоспоживання.

Розглядаючи питання енергетичної безпеки керівництвом країни, не ігнорується екологічний та інноваційний ризик. Тобто політика екологічного управління, збереження та захисту навколишнього середовища, інноваційний розвиток та впровадження сучасних екологічно безпечних технологій на виробництві є одним з пріоритетів розвитку Республіки Білорусь. Так, відповідно до "Національної стратегії стабільного соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь на період до 2020 року" [6], державна екологічна політика передбачає послідовне проведення структурної перебудови виробничої сфери, модернізацію технологічного рівня виробництва, яке орієнтоване на ресурсоспоживання, використання маловідхідних або безвідхідних технологій зменшення обсягів шкідливих викидів, які забруднюють природне середовище, ліквідацію негативних наслідків господарської діяльності на навколишнє середовище. Необхідно зазначити, що захист навколишнього середовища у Республіці Білорусь, має не декларативний характер, як у більшості країн з транзитивною економікою, а є невід'ємною частиною державної політики економічного зростання та інтегрування у глобальний світовий простір.

Питання розвитку інноваційної сфери регулюються та затверджено відповідним указом Президента Білорусі державною програмою інноваційного розвитку Республіки Білорусь на 2007—2010 роки основною метою якої є "створення інноваційної конкурентоспроможної на світовому ринку, наукоємної, ресурсозберігаючої, екологічної, соціально орієнтованої економіки Білорусі, яка забезпечить стабільний соціально-економічний розвиток та підви-

щить якість життя білоруського народу" [7].

Яскравим прикладом вдалого управління глобальними ризиками серед країн, які стали незалежними в наслідок розпаду Радянського Союзу є Узбекистан. Економіка країни мала монокультурний характер і була фінансово залежною від виробництва та експорту бавовни та імпорту товарів виробничого та споживчого призначення. Як зазначає Р.А. Алімов "Узбекистан прийшов до державної незалежності, маючи один із найнижчих серед республік бывшего Радянського Союзу рівень життя населення" [8]. При цьому, як зазначають А.Н.Барковський, Р.М.Ісламова, А.В.Ковальов та інші "Узбекистан займає 7-ме місце у світі по запасах урана, 4-те по запасах золота (4 тис.т.), 10—11 — міді" [9].

Враховуючи вищезазначене, в країні постало гостре питання структурної перебудови економіки, прийняття адекватних заходів з подолання економічної кризи та недопущення перетворення держави у країну третього світу. У зв'язку з цим Президентом Республіки Узбекистан І.А. Карімовим було розроблено п'ять ключових принципів, на яких базується політика перехідного періоду, серед яких: "по-перше, повна деідеологізація економіки; по-друге, у складний перехідний період головним реформатором має бути держава; по-третє, процес оновлення і прогрес має будуватись повністю на правових засадах; по-четверте, враховуючи реальне демографічне становище, наявний рівень життя населення, перехід до ринкових відносин має супроводжуватись здійсненням випереджальних ефективних заходів із соціального захисту населення; по-п'яте, становлення нових ринкових відносин має здійснюватись вищезазначено, продумано та поетапно" [10].

Аналізуючи національну модель ринкового реформування, узбекські дослідники виділяють її важливу методологічну основу, а саме "системний підхід, що припускає вивчення національної економічної системи як складної та динамічної на макро- та мікрорівні. Даний підхід визнає взаємозалежність елементів суспільної системи (політика, економіка, ідеологія, та ін.) та можливість їх впливу один на одного. Отже, в момент ринкової трансформації рішучий вплив на соціально-економічний розви-

Таблиця 1. Вплив державної політики енергозбереження на виробництво валового внутрішнього продукту у Республіці Білорусь

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ВВП натуральний у млрд руб:	9134*	17173	26138	36565	49992	65067	79267	96087
темпи зростання до попереднього періоду, %		104,7	105	107	111,4	109,4	110,0	108,2
Основні показники імпорту паливно-енергетичних ресурсів у Республіці Білорусь								
Нафта, млн т	11,9	11,9	13,9	14,7	17,7	19,2	20,9	20
Нафтопродукти, тис. т	1075,4	376,2	500,6	1004,6	1143,4	573	1233,6	914,1
Природний газ, млрд м3	17,1	17,3	17,6	18,1	19,6	20,1	20,8	20,6
Електроенергія, млрд кВт.ч	7,2	8,3	6,8	7,6	4	4,9	5,5	4,3

Джерело: складено за даними Міністерства статистики Республіки Білорусь [4], [5]

ток держави впливають не стільки економічні фактори, скільки характер політичного управління, здібність тієї чи іншої сили змінити напрявлення розвитку суспільства" [11]. Досвід Республіки Узбекистан ринкових трансформацій з врахування політичних та національних інтересів, надзвичайно цікавий та корисний для України. При здійсненні фінансового регулювання відкритої економіки в умовах глобальних ризиків, Україна може скористатись основними принципами зазначеними вище при управлінні та ліквідації політичним ризиком.

Як одним із аргументів на користь Узбекської моделі економічної трансформації може слугувати той факт, що у звіті про глобальну конкурентоспроможність за 2006—2007 роки, який щорічно публікує Світовий економічний форум, Узбекистан зайняв 62 місце серед 131 країни [12]. Серед країн СНД Узбекистан поступився лише Росії та Казахстану. Для порівняння, Україна у цьому списку займає 73 місце.

В умовах посилення коливань кон'юнктури світового ринку, на тлі світової економічної кризи, вбачається корисним вивчення досвіду розбудови економіки у Російській Федерації. Так, за заявою Д. Медведєва "... влітку 2006 року відбулась знакова подія: Росія перетворилась із країни-боржника у країну-кредитора. Із країни, яка отримує позики, в країну, яка кредитує інші держави. Нестримне падіння економіки 90-х років було зупинено, наслідки кризи багато в чому були подолані" [13]. Багато дослідників акцентують увагу на великих запасах природних ресурсів, з чим і пов'язують зростання економіки та посилення позицій Росії на світовій арені, але, на нашу думку, досягати стрімкого економічного розвитку вдалось завдяки ефективній та чіткій моделі державного управління. Як результат, "останні роки російська економіка демонструє стабільні високі темпи економічного зростання (6—7 відсотків в рік), що значно випереджає динаміку світової економіки. Подолано спад виробництва і споживання дев'ятих років: у 2007 році об'єм ВВП склав до рівня 1991 року 109%. При цьому докорінно змінилась структура економіки на користь галузей, орієнтованих на ринковий попит. В той же час об'єм промислового виробництва складає 90% від рівня 1991 року, сільськогосподарства — 81 відсотків" [14].

Необхідно звернути увагу, що при плануванні соціальних видатків, а саме: на науку, культуру, освіту, медицину у Росії на вищому державному рівні розглядають питання не тільки підвищення заробітної плати та інвестицій у галузі, а й на інституційні перетворення в економіці та суспільстві.

ВИСНОВКИ

Загострення конкуренції на світових ринках спонукає країни до пошуку шляхів нейтралізації негативного впливу економічної глобалізації на національні економіки. У свою чергу країни з транзитивною економікою мають свою специфіку управління глобальними ризиками.

Аналіз досвіду соціально-економічної розбудови Росії, Білорусі та Узбекистану з позиції можливого його використання при управлінні такими фінансовими ризиками України як соціальний, енергетичний, інноваційний та інші свідчить про необхідність застосування сучасного ефективного державного управління із врахуванням культурних та релігійних цінностей, а також національного менталітету. При здійсненні економічної політики першочерговими мають бути національні пріоритети, а саме економічна вигода для держави та суспільства.

Важливою передумовою успіху економічних реформ у розглянутих країнах була відсутність політичного ризику. В кожній, з перелічених країн під час проведення реформ та затвердження програм економічного розвитку спостерігалася політична стабільність та взаємоузгодженість усіх гілок влади.

Література:

1. Мясникович М. Энергетическая безопасность и устойчивое инновационное развитие — основа независимости страны // Экономика Белоруси. 2007. № 3 (12). — С. 22—26.
2. Директива № 3 Президента Республики Беларусь от 14 июня

2007 г. // http://www.government.by/ru/rus_gdoc_prog21122007_5.html

3. Л. Дудовик Востребовано временем // Экономика Беларуси. — 2007. — № 3 (12). — С. 28—31.
4. <http://belstat.gov.by/homepage/ru/indicators/gross.php>
5. <http://belstat.gov.by/homepage/ru/indicators/ftrade.php>
6. http://minpriroda.by/ru/site_menu/legislation/nsur2020
7. http://www.government.by/public/shared/rus/innovations_p/ru/01.html

8. Р. А. Алимов Государственное регулирование в условиях перехода к рынку: опыт России и Узбекистана / Институт экономики РАН; Институт экономики А.Н. Республики Узбекистан / А.И. Абалкин (ред.). — М.: ИЭ РАН, 2003. — С. 30

9. Экономические стратегии стран СНГ и Россия / А.Н. Барковский, Р.М. Исламова, А.В. Ковальов и др.: Монография. — М.: Издательство РУДН, 2003. — С. 121.

10. Каримов И.А. Узбекистан по пути углубления экономических реформ. Т.: "Узбекистан", 1995. — С. 10—11.

11. И. Каримов Узбекистан на пороге XXI века: угрозы безопасности, условия и гарантии прогресса. М., 1997, С. 181—182.

12. http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/Reports/gcr_2007/gcr2007_rankings.pdf

13. <http://www.viperson.ru/wind.php?ID=273473>

14. Концепция долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации С. 4.

Новини

УРЯДИ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ ЗАТВЕРДЯТЬ ПЛАН ДІЙ ЩОДО СПІВПРАЦІ

Під час засідання Міжурядового українсько-російського комітету з економічного співробітництва планується затвердити план дій щодо співпраці двох держав. Про це повідомила Прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко. За її словами, розгляд цього питання відбудеться в рамках візиту української урядової делегації до Російської Федерації 28 червня.

Юлія Тимошенко нагадала, що у квітні, під час попереднього візиту до Києва урядової делегації Російської Федерації на чолі з тодішнім Прем'єр-міністром Віктором Зубковим, був узгоджений перелік пріоритетних питань двостороннього співробітництва.

За словами Юлії Тимошенко, зараз Комітет з економічного співро-

бітництва підготував план дій щодо досягнення стратегічних цілей у співпраці України та Росії, який планується затвердити під час візиту до Москви.

Окрім того, Прем'єр-міністр України повідомила, що в рамках візиту до Росії планується розглянути питання співробітництва в галузі енергетики і постачання газу. "Я переконана, що з Прем'єр-міністром Росії ми будемо також обговорювати концепцію підходу до підписання стратегічної, довгострокової угоди із забезпечення України природним газом", — резюмувала Юлія Тимошенко.

Управління у зв'язках із ЗМІ Секретаріату Кабінету Міністрів України